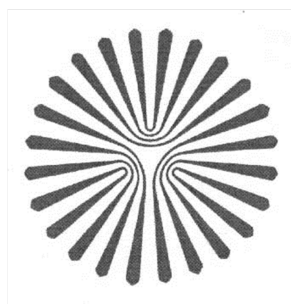

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه پیام نور

دانشکده علوم پایه و کشاورزی

مرکز تهران

پایان نامه

برای دریافت درجه کارشناسی ارشد

رشته ریاضی کاربردی

گرایش تحقیق در عملیات

ارجحیت بندی گزینه ها به کمک تحلیل پوششی داده ها

رویا شریفی نیا

استاد راهنما: دکتر صابر ساعتی

استاد مشاور: دکتر خدیجه احمدی

ماه و سال

اسفند ۱۳۹۰

اینجانب رویا شریفی نیا دانشجوی ورودی سال ۸۷ مقطع کارشناسی ارشد رشته ریاضی کاربردی گواهی می‌نمایم، چنانچه در پایان‌نامه خود از فکر، ایده و نوشته دیگری بهره گرفته‌ام با نقل قول مستقیم یا غیر مستقیم منبع ماخذ آن را نیز در جای مناسب ذکر کرده‌ام. بدیهی است مسولیت تمامی مطالبی که نقل قول دیگران نباشد بر عهده خویش می‌دانم و جوابگوی آن خواهم بود.

نام و نام‌خانوادگی دانشجو

رویا شریفی نیا

تاریخ و امضاء

اینجانب رویا شریفی نیا دانشجوی ورودی سال ۸۷ مقطع کارشناسی ارشد رشته ریاضی کاربردی گواهی می‌نمایم، چنانچه بر اساس مطالب پایان‌نامه خود اقدام به انتشار مقاله، کتاب و ... نمایم ضمن مطلع نمودن، استاد راهنما، با نظر ایشان نسبت به نشر مقاله، کتاب و ... و به صورت مشترک و با ذکر نام استاد راهنما مبادرت نمایم.

نام و نام‌خانوادگی دانشجو

رویا شریفی نیا

تاریخ و امضاء

کلیه حقوق مادی مترتب از نتایج مطالعات، آزمایشات و نوآوری ناشی از تحقیق موضوع این پایان نامه متعلق به دانشگاه پیام نور می باشد.

ماه و سال

اسفند ۱۳۹۰

شماره
تاریخ
پیوست

صور تجلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد

جلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد خانم رویا شریفی نیا

دانشجوی رشته ریاضی کاربردی (تحقیق در عملیات) به شماره دانشجویی: ۸۷۰۰۰۱۰۱۰

تحت عنوان:

ارجحیت بندی گزینه ها به کمک تحلیل پوششی داده ها

جلسه دفاع با حضور داوران نامبرده ذیل در روز چهارشنبه مورخ: ۱۳۹۰/۱۲/۱۰ ساعت: ۹-۱۰ در محل

تهران شرق برگزار شد. و پس از بررسی پایان نامه مذکور با نمره به عدد: ۱۹.۱

به حروف نوزده و یک و با درجه ارزشیابی ب مورد قبول واقع شد نشد

ردیف	نام و نام خانوادگی	هیات داوران	مرتبه دانشگاهی	دانشگاه / موسسه	امضاء
۱	دکتر صابر ساعتی	استاد راهنما	استادیار	دانشگاه آزاد	
۲	دکتر فیصل حسینی	استاد مشاور	استادیار	پیام نور	
۳	دکتر سعید محرابیان	استاد داور	استادیار	تربیت معلم	
۴	دکتر پرویز نصیری	نماینده علمی گروه / نماینده تحصیلات تکمیلی	دانشیار	پیام نور	

تقدیم به

مادر عزیزم که دعای خیرش بهواره بدرقه را بهم بوده است.

مشکرو قدردانی

با تو یاد هیچ کس نبود روا

ای خدا ای فضل تو حاجت روا

مصل کردن به دیابای خویش

قطره دانش که بخشیدی ز پیش

از زحمات استاد ارجمندم جناب آقای دکتر صابر ساعتی که راهگشای من بوده اند و دیگر عزیزانی که مراد اجرای این پروژه یاری

رسانده اند

کمال مشکرو سپاسگزاری را دارم.

چکیده:

روش‌های مختلفی برای انتخاب چند داوطلب از میان مجموعه‌ای از داوطلبین وجود دارد. در نظام-های رأی‌گیری رتبه‌بندی شده، هر رأی‌دهنده یک زیرمجموعه از داوطلبین را انتخاب کرده و به ترتیب اولویت، رتبه‌بندی می‌کند. از جمله این نظام‌های رأی‌گیری شناخته شده می‌توان به قواعد وزن‌دهی اشاره کرد که در آن به هر رتبه وزنی اختصاص داده می‌شود و برای هر داوطلب یک مقدار که بیانگر مجموع وزنی آراء است نسبت داده می‌شود و داوطلبینی که بیشترین امتیاز را دارند، به عنوان داوطلبین پیروز شناخته می‌شوند. به اعتقاد برخی محققین امکان ارزیابی عادلانه مجموعه گزینه‌ها با انتساب بردارهای وزنی بیرونی وجود ندارد، چون داوطلب پیروز با تغییر بردار وزن تغییر می‌کند، از این رو مهمترین نکته در این مقوله انتخاب بردار وزن‌دهی مناسب است. به همین دلیل، محققین در صدد ارائه مدل‌هایی برآمده‌اند که در آنها وزن آراء متغیر فرض شود، که از جمله این مدل‌ها، مدل‌های مبتنی بر تحلیل پوششی داده‌ها است. در این پژوهش به بررسی نقاط ضعف و قوت روش‌های مختلف رتبه‌بندی داوطلبین با مقادیر قطعی، در سیستم‌های رأی‌گیری ترجیحی (رتبه‌بندی شده) پرداخته می‌شود و همچنین روش نوین ارائه شده توسط کنتراس معرفی می‌شود. در برخی رأی‌گیری‌ها، داده‌ها مقادیر قطعی ندارند و یا رأی‌ها به صورت کیفی بیان می‌شوند. برای حل این نوع مسائل دو روش رتبه‌بندی با اعداد فازی بیان می‌شود. همچنین به بررسی انتخابات داخلی مجلس شورای اسلامی پرداخته شده است و معایب این شیوه انتخابات ذکر شده است و در نهایت یک مثال از نوع سیستم‌های رأی‌گیری ترجیحی با مقادیر فازی حل شده است.

فهرست

۲.....	فصل اول: مقدمه.....
۷.....	فصل دوم: تعاریف و مفاهیم مقدماتی.....
۸.....	۱-۲ مقدمه.....
۹.....	۲-۲ تابع تولید.....
۹.....	۱-۲-۲ روش های پارامتری.....
۱۰.....	۲-۲-۲ روش های غیر پارامتری.....
۱۱.....	۳-۲ تحلیل پوششی داده ها.....
۱۲.....	۱-۳-۲ واحد تصمیم گیری.....
۱۲.....	۲-۳-۲ تعریف ورودی.....
۱۲.....	۳-۳-۲ تعریف خروجی.....
۱۳.....	۴-۳-۲ مفهوم کارایی در تحلیل پوششی داده ها.....
۱۳.....	۵-۳-۲ مجموعه امکان تولید.....
۱۵.....	۶-۳-۲ مدل CCR ورودی محور.....
۱۷.....	۷-۳-۲ فرم مضربی CCR ورودی محور.....
۱۸.....	۸-۳-۲ فرم پوششی CCR ورودی محور.....
۱۹.....	۴-۲ روش کارایی متقاطع.....
۲۱.....	۵-۲ روش ابرکارایی.....

۲۴	فصل سوم: نقد و بررسی روش‌های رتبه‌بندی داوطلبین
۲۵	۱-۳ مقدمه
۲۶	۲-۳ مدل کوک و کرس
۳۱	۳-۳ مدل هاشیموتو
۳۳	۴-۳ مدل گرین، دوپیل و کوک
۳۷	۵-۳ مدل اوباتا و ایشی
۴۱	۱-۵-۳ مدل اوباتا و ایشی با استفاده از نرم بینهایت
۴۳	۲-۵-۳ مدل اوباتا و ایشی با استفاده از نرم یک
۴۸	۶-۳ مدل کتتراس
۴۸	۱-۶-۳ مرحله اول
۵۰	۲-۶-۳ مرحله دوم
۵۲	۳-۶-۳ رتبه‌بندی ضعیف
۵۷	فصل چهارم: روش‌های رتبه‌بندی با داده‌های فازی
۵۸	۱-۴ مقدمه
۵۹	۲-۴ مدل‌های تحلیل پوششی داده‌ها- فازی
۶۱	۳-۴ روش ساعتی، معماریانی و جهانشاهلو
۶۲	۱-۳-۴ مرحله اول
۶۳	۲-۳-۴ مرحله دوم

۶۴	رتبه‌بندی واحدهای کارا..... ۳-۳-۴
۶۶	مثال عددی..... ۴-۳-۴
۶۷	روش تعیین وزن مشترک ساختی و معماریانی..... ۴-۴
۶۸	مرحله اول..... ۱-۴-۴
۶۹	مرحله دوم: تعیین وزن مشترک..... ۲-۴-۴
۷۱	مثال عددی..... ۳-۴-۴
۷۵	فصل پنجم: بررسی انواع نظام انتخاباتی و روش پیشنهادی.....
۷۶	مقدمه..... ۱-۵
۷۷	انواع نظام انتخابات..... ۲-۵
۷۸	دسته بندی انواع انتخابات در مجلس..... ۳-۵
۷۹	مثال عددی..... ۴-۵
۸۱	نتیجه گیری.....
۹۶	واژه‌نامه.....
۹۹	منابع.....

فهرست جداول

٢٠.....	جدول ١-٢.....
٢٠.....	جدول ٢-٢.....
٢١.....	جدول ٣-٢.....
٢١.....	جدول ٤-٢.....
٢٧.....	جدول ١-٣.....
٣٢.....	جدول ٢-٣.....
٣٣.....	جدول ٣-٣.....
٣٤.....	جدول ٤-٣.....
٣٥.....	جدول ٥-٣.....
٣٦.....	جدول ٦-٣.....
٣٦.....	جدول ٧-٣.....
٣٧.....	جدول ٨-٣.....
٣٧.....	جدول ٩-٣.....
٣٩.....	جدول ١٠-٣.....
٤٣.....	جدول ١١-٣.....
٤٦.....	جدول ١٢-٣.....
٤٦.....	جدول ١٣-٣.....
٤٧.....	جدول ١٤-٣.....
٤٧.....	جدول ١٥-٣.....

٥٢	جدول ٣-١٦
٥٤	جدول ٣-١٧
٥٤	جدول ٣-١٨
٥٥	جدول ٣-١٩
٥٥	جدول ٣-٢٠
٥٦	جدول ٣-٢١
٦٦	جدول ٤-١
٦٦	جدول ٤-٢
٦٧	جدول ٤-٣
٧٢	جدول ٤-٤
٧٢	جدول ٤-٥
٧٣	جدول ٤-٦
٧٣	جدول ٤-٧
٧٤	جدول ٤-٨
٧٩	جدول ٥-١
٨٠	جدول ٥-٢
٨٠	جدول ٥-٣
٨٠	جدول ٥-٤

فهرست شکل‌ها

ک	شکل ۱-۲
۱۴	شکل ۲-۲
۱۵	شکل ۳-۲
۲۷	شکل ۱-۳
۲۸	شکل ۲-۳
۲۸	شکل ۳-۳
۲۹	شکل ۴-۳
۴۰	شکل ۵-۳
۶۰	شکل ۱-۴

فصل اول

مقدمه

فصل اول: مقدمه

نحوه رتبه‌بندی گروهی بر پایه مجموعه‌ای از انتخاب‌های فردی از ویژگی‌های مهم مقوله تصمیم‌گیری محسوب می‌شود. روش‌های مختلفی برای انتخاب چند داوطلب از میان مجموعه‌ای از داوطلبین وجود دارد. در نظام‌های رأی‌گیری رتبه‌بندی شده، هر رأی‌دهنده یک زیرمجموعه از داوطلبین را انتخاب کرده و به ترتیب اولویت داوطلبین را رتبه‌بندی می‌کند. از جمله این نظام‌های رأی‌گیری، می‌توان به قواعد وزن‌دهی اشاره کرد که در آن به هر رتبه وزنی اختصاص داده می‌شود و برای هر گزینه یک مقدار که بیانگر مجموع وزنی آراء است نسبت داده می‌شود و داوطلبینی که بیشترین امتیاز را دارند، به عنوان داوطلبین پیروز شناخته می‌شوند. در این روش‌ها امتیاز داوطلب i به صورت $\sum_{j=1}^k w_j v_{ij}$ محاسبه می‌شود که در آن v_{ij} تعداد رتبه‌های i نامی است که داوطلب i می‌تواند اختیار کند و w_j وزن این رتبه‌ها را نشان می‌دهد.

منشا این گروه از روش‌ها قاعده بردا-کندل^۱ است که در آن $k=m$ و $w_j = m - j$ به ازای همه j -های عضو $\{1, \dots, m\}$. از میان دیگر قواعد وزن‌دهی مشهور می‌توان به قاعده چندگانگی، قاعده غیرچندگانگی و روش‌های تصمیم‌گیری جمعی الهام گرفته از قاعده بردا-کندل اشاره کرد.

ذکر این نکته لازم است که قاعده بردا در مقایسه با دیگر قواعد امتیازبندی ویژگی‌های جالبی دارد. برامس و فیشرن^۲ [۷] معتقدند که:

"در میان روش‌های امتیازبندی برای انتخاب داوطلبین، روش بردا به سبب توانایی در کنترل راهبردی و انتخاب داوطلبین کارا و کاهش حالات متناقض نسبت به دیگر روش‌ها برتری دارد."

با این حال، موارد متعددی وجود دارد که از قواعد امتیازبندی دیگری به جز قاعده بردا برای تصمیم‌گیری استفاده می‌کنند.

^۱Borda-kendall rule

^۲Brams, Fishburn

در عمل شاید ارزیابی گزینه‌ها با روشی بدون انتساب بیرونی وزن آراء مناسب‌تر باشد. به اعتقاد کوک و کرس^۱ (۱۹۹۰) [۱۲] مدل‌های واضح وزن در ارزیابی جامع گزینه‌ها ناتوانند. ارزیابی‌های صورت گرفته بر پایه بردارهای وزنی که از بیرون وضع شده‌اند از درجه اطمینان برخوردار نمی‌باشند. در این نوع وزندهی داوطلبی که با یک بردار امتیازبندی به عنوان داوطلب پیروز شناخته نشده است در صورت تغییر بردار امتیازبندی می‌تواند پیروز باشد. همچنین، در مواردی که بیش از یک تصمیم-گیرنده در امر تصمیم‌گیری دخیل باشد، استفاده از مجموعه وزنی تحقق‌پذیر در مقایسه با یک بردار وزنی (قواعد امتیازدهی سنتی) فرایند رسیدن به توافق جمعی را تسهیل می‌کند. از این رو، می‌توان به مدل‌هایی دست یافت که در آنها ارزیابی گزینه‌ها بر مبنای ایده متغیر بودن مقادیر وزنی، در مقابل بردار وزنی از پیش تعیین شده می‌باشد.

کوک و کرس [۱۲] (۱۹۹۰) اولین مدل مبتنی بر روش تحلیل پوششی داده‌ها (DEA)^۲ را برای افزایش درجه اطمینان بردار وزنی پیشنهاد می‌کنند. در این مدل ارزیابی داوطلبین بر اساس مطلوب‌ترین بردار وزنی هر داوطلب صورت می‌گیرد. مدل پیشنهادی این محققین مدل DEA/AR^۳ است که در آن داوطلبین به عنوان واحدها در نظر گرفته می‌شوند و هر واحد تصمیم‌گیری (DMU)^۴ دارای t خروجی است و فقط یک ورودی با مقدار واحد دارد یعنی یک مدل تحلیل پوششی داده‌ها خروجی محور به دست می‌آید. هنگام استفاده از این مدل، داوطلبی که رتبه بالاتری دارد وزن بیشتری نیز خواهد داشت. از این شروط در واژگان تحلیل پوششی داده‌ها به عنوان منطقه اطمینان (AR) یاد می‌شود.

در کل دو انتقاد به مدل‌های تحلیل پوششی داده‌ها وارد است: اول وجود همبستگی بین گزینه‌ها (به

این معنی که مقدار $\sum_{j=1}^k w_j v_{ij}$ برای دو گزینه یکسان شود) و دوم تنوع وزنی بین گزینه‌ها. مدل‌های تحلیل پوششی داده‌ها به گزینه‌های کارا مقدار جمعی یکسانی (برابر واحد) نسبت می‌دهند و بنابراین

^۱ Cook, kress

^۲ Data Envelopment Analysis

^۳ Assurance region

^۴ Decision making Unit

معیاری برای رتبه‌بندی این گزینه‌ها وجود ندارد. این نکته عیب این رویکرد در روش‌هایی است که در آنها رتبه‌بندی گزینه‌ها صورت می‌گیرد.

از سوی دیگر با فرض اینکه هر گزینه می‌تواند بردار وزنی خود را داشته باشد (برداری که بیشترین مقدار جمعی را برای گزینه در پی دارد) معضل تنوع وزنی دور از ذهن نیست. روش‌های رتبه‌بندی جمعی که از رهگذر انتساب وزن‌های مختلف به گزینه‌های مختلف حاصل می‌شود ممکن است کارا نباشد، زیرا در رتبه‌بندی جمعی سنتی وزن‌های مشترک به گزینه‌های مختلف اختصاص داده می‌شود.

برای حل این دو مشکل مدل‌های جایگزین معرفی شده‌اند. آدلر، فریدمن و سینوانی-استرن^۱ (۲۰۰۲) [۴] با ارائه روش‌هایی برای رتبه‌بندی گزینه‌ها به کمک تحلیل پوششی داده‌ها راه حلی برای مشکل وجود همبستگی بین گزینه‌ها ارائه داده و این روش‌ها را به شش دسته تقسیم می‌کنند. هم-چنین چندین روش برای پیدا کردن وزن مشترک از میان وزن‌های بهینه گزینه‌ها ارائه شده است. از آن جمله روش ساعتی (۲۰۰۸) [۲۵] که با استفاده از حل چند مسئله برنامه‌ریزی خطی (LP)^۲ و تعیین کران بر روی وزن‌ها یک وزن مشترک برای گزینه‌ها بدست می‌آورد. چند روش تحلیل پوششی داده-ها به طرق مختلف در تلاش برای حل مشکل مرتبط با یکسان بودن مقادیر جمعی انتخاب‌ها مورد استفاده قرار گرفته‌اند.

مدل اولیه کوک و کرس (۱۹۹۰) [۱۲] نتیجه می‌دهد که در صورت تفکیک گزینه‌ها از یکدیگر به کمک یک تابع شدت، برای رتبه‌های بالاتر، مقادیر وزنی بزرگتری به دست می‌آید. مدل معرفی شده توسط آنها ضریب تفکیک رتبه‌بندی را افزایش می‌دهد. در مدل پیشنهادی گرین، دوایل و کوک (۱۹۹۶) [۱۳] و سکستن، سیلکمن و هوگان^۳ (۱۹۸۶) [۲۷] برای اینکه از تابع تفکیک مدل پیشین استفاده نشود از روش ارزیابی مقطعی بهره گرفته می‌شود.

^۱ Adler, Friedman, Sinuany-Stern

^۲ Linear Programming

^۳ Sexton, Silkman, Hogun

هاشیموتو (۱۹۹۷) [۱۷] بر مبنای مفهوم ابرکارایی بیان شده در پژوهش اندرسن و پترسون (۱۹۹۳) [۵] از مدلی برای تفکیک گزینه‌های کارا استفاده می‌کند. بردار وزنی آن نزولی و دارای توالی محدب است. برای حل مشکل تنوع وزنی هم هاشیموتو و وو^۱ (۲۰۰۳) [۱۸] مدلی را پیشنهاد می‌دهند که یک بردار وزنی مشترک برای ارزیابی گزینه‌های مورد مطالعه استفاده می‌کند.

اوباتا و ایشی^۲ [۲۲] بر این عقیده هستند که به منظور شناسایی بیشترین امتیاز کسب شده توسط داوطلبین باید از بردارهای وزن‌دهی با اندازه یکسان استفاده شود. به همین دلیل، از روش نرمال‌سازی مناسب‌ترین بردار وزن داوطلبین کارا، بهره می‌برند. در این مدل، شناسایی داوطلبین پیروز با بکارگیری حدود بینهایت و یک ممکن می‌شود.

روش کنتراس^۳ (۲۰۱۱) [۱۰] شامل دو مرحله است. در مرحله نخست، از مدل تحلیل پوششی داده‌ها برای بدست آوردن مقدار جمعی انتخاب‌ها استفاده می‌شود که هدف آن افزایش مقدار جمعی نبوده بلکه هدف کاهش رتبه هر داوطلب است. در مرحله دوم، برای دستیابی به رهیافتی گروهی، رتبه‌بندی از طریق بردارهای وزنی گروهی صورت می‌گیرد. این روش تمام داوطلبین را رتبه‌بندی می‌کند.

در پژوهش‌های ظرافت انگیز، امروزنژاد، مصطفی و رشیدی کمیجان (۲۰۰۹) [۳۰] از روشی الهام گرفته از تحلیل پوششی داده‌ها استفاده می‌شود که در آن رتبه‌بندی از نقطه نظر تصمیم گیرندگان صورت می‌گیرد تا راه حلی واقع گرایانه بدست آید. در برخی از این نوع مسائل داده‌ها مقادیر قطعی ندارند و مبهم‌اند. اولین مقاله در خصوص این روش‌ها توسط سنگوپتا ارائه شد و روش‌های تحلیل پوششی داده‌های فازی برای حل مسائلی با داده‌های فازی مطرح شد. گیو و تاناکا^۴ [۱۶] روشی برای حل مدل CCR ورودی‌محور با ورودی‌ها و خروجی‌های فازی ارائه کردند. روش ساعتی، معماریانی

^۱ Hashimoto, Wuo

^۲ Obata, Ishii

^۳ Contreras

^۴ Guo, Tanaka

و جهانشاهلو [۲۴] و روش تعیین وزن مشترک ساعتی و معماریانی [۲۳] برای حل مدل‌های CCR با مقادیر غیر قطعی ارائه شدند.

از سیستم‌های رای‌گیری رتبه‌بندی شده می‌توان به سیستم انتخابات داخلی مجلس اشاره کرد. از این نمونه می‌توان سیستم‌های مربوط به پارلمان آمریکا، انگلیس و استرالیا را نام برد. از این نوع سیستم‌های رای‌گیری در کسی^۱ (۱۹۷۴) [۱۹] بحث شده است. در بررسی انتخابات داخلی مجلس شورای اسلامی در محاسبه رتبه هر داوطلب تفاوتی بین انتخاب اول، دوم و ... و kام رای‌دهنده‌ها منظور نمی‌شود در چنین رای‌گیری رای‌دهنده نمی‌تواند نظر کامل خود را درباره هر یک از داوطلبین بیان کند.

بنابراین، استفاده از یک سیستم رای‌گیری فازی برای رسیدن به یک انتخاب منصفانه‌تر از اهمیت برخوردار است، به طوری که هر رای‌دهنده بتواند نظر (عالی، خوب، بد و...) خود را درباره تمام داوطلبین اعلام کند و این مسئله با استفاده از روش‌های رتبه‌بندی با اعداد فازی قابل حل است.

در این پژوهش از مراجع [۱]، [۲]، [۳]، [۴]، [۱۰]، [۱۲]، [۱۳]، [۱۷]، [۲۰]، [۲۲]، [۲۳]، [۲۴] به طور مستقیم استفاده شده است. فصل ۲ به بیان تعاریف و مفاهیم مقدماتی که در فصل‌های بعدی مورد استفاده قرار گرفته می‌پردازد، در فصل ۳ مدل‌های پیشنهادی کوک و کرس، گرین و همکاران، مدل هاشیموتو، مدل اوباتا و ایشی و مدل کترراس مورد بررسی قرار گرفته و معایب هر یک از آنها بیان می‌شود. در فصل ۴ مدل‌های رتبه‌بندی با اعداد فازی بیان می‌شود و دو روش رتبه‌بندی مطرح می‌شود. در فصل آخر نظام‌های رای‌گیری معرفی شده، نحوه انتخابات مجلس شورای اسلامی بررسی می‌شود، مسئله رتبه‌بندی داوطلبین با مقادیر غیر قطعی مطرح می‌شود و مثال عددی از سیستم‌های رای‌گیری ترجیحی با داده‌های فازی با استفاده از روش تعیین وزن مشترک ساعتی و معماریانی [۲۳] حل می‌شود.

^۱ Keesey

فصل دوم

تعاريف و معانيهم مقدماتی